

QUADERN DE TEATRE
Jordi Coca

'La Cubana factory'

D'entrada vull dir que el nou espectacle de la Cubana a mi m'ha semblat molt dolent. Opino que és el pitjor dels darrers anys i que està lluny, molt lluny, de la frescor, la gràcia, la força i l'enginy de *La tempestad*, de l'any 1986, i de *Cómeme el coco, negro*, del 1989. Ara bé, dient això, que és dolent, en realitat només estic manifestant un punt de vista subjectiu, i ja se sap que en qüestió de gustos... En tot cas no hi ha dubte que de la fundació de la companyia l'any 1980 fins al 1993, any en què esclata el fenomen *Teresines S.A.*, La Cubana va anar construint un estil personal, una manera de fer i de pensar l'espectacle que es fonamenta en una hàbil barreja de teatre amateur, de Carnaval animat per transvestits, de retrats de personatges de carrer vistos des d'un cert estranyament, i d'un toc de modernitat que podria tenir origen en la impressió que certes aportacions innovadores del Festival de Teatre de Sitges van fer sobre Jordi Milán i Vicky Plana, fundadors de la companyia en aquesta població.

Quan el 1983 La Cubana presenta a Sitges les seves *Delikatessen*, l'estil de la companyia ja està pràcticament a punt de quallar: el món és vist des d'una certa òptica de l'absurd, d'un absurd gens transcendent, ple d'humor, que sorgeix de la irrupció en la vida quotidiana d'un altre element, irreal, que també sembla quotidià i que ho distorsiona tot. La realitat i la ficció es barregen, en un primer moment fins i tot es pot produir una lleu tensió, però al capdavall l'espectador, tant si és al carrer o a l'interior d'una sala, és forçosament transportat a un territori nou les claus del qual ha d'acceptar de ple; li cal acceptar que els seus actes més normals –entrar en una sala, prendre una copa, caminar, somriure i tot– s'han convertit, també, en espectacle, i que l'espectacle s'assembla molt al que ell mateix fa. L'espectador, doncs, és objecte i subjecte d'allò que s'està representant, és realitat i ficció, és el vianant darrere del qual es col·loca el mim que l'imita: en un primer moment el que fa riure és l'imitador, la manera com aquest estafà les característiques del model, però de seguida la hilaritat sorgeix del model mateix, qualsevol moviment del qual s'ha engrandit i estranyat fins a convertir-se en espectacle.

Dues de les fites d'aquesta manera de fer –aquí únicament indicada– són *La tempestad* i *Cómeme el coco, negro*. En el primer cas una suposada representació de l'obra de Shakespeare es converteix en un autèntic *happening* amablement angoixant, i en el segon una suposada representació d'una lamentable companyia de revistes evoluciona fins a

La Cubana fa teatre a partir d'un joc amb l'òpera 'Aida'

CRISTINA CALDERER

traslladar-nos a les claus internes de l'espectacle. Un altre moment clau, determinant, són *Teresines S.A.*, on la caricatura d'una determinada tipologia humana s'estafà just fins a aquell punt on sabem que no són reals sense deixar, però, de ser properes al model. Aquest joc entre el model i l'imitador, entre la realitat i la ficció, aquest terratrèmol calculat que modifica els àmbits de l'espectador i de l'actor tendint a confondre'ls, és, em sembla, el territori pròpiament Cubana i segurament la seva més gran troballa.

Els problemes

Els problemes comencen quan aquesta manera de fer s'enquista, quan el creador s'imita a ell mateix i l'espectador ja sap a què assisteix, i s'aprofundeixen quan la caricatura ja no és fa a partir del model, sinó d'una caricatura anterior. L'espectador és fet d'una fredor absoluta, tan absoluta que pot arribar a semblar cruel; espera sempre que se'l sorprengui, que se l'emocioni, que se'l sacsegi, que se'l sostingui en un determinat estat o bé que les propostes evolucionin o es modifiquin en períodes de temps molt curts. Quan això no s'esdevé a partir de les claus més profundes de la proposta, el creador pot caure en la temptació d'aplicar mecànicament unes certes receptes que només busquen l'efecte sense que aquest estigui veritablement motivat. És el moment dels acudits fàcils, de les músiques a gran volum, dels *tours de forces* que es resolen fent les coses cada vegada més grosses, més complicades,

més aparentment difícils. Però en realitat tant al teatre com a la vida el més difícil sempre és la simplicitat. Entre el geni i el patetisme més ridícul hi ha menys d'un mil·límetre de distància. L'espantosa caricatura d'ell mateix de Dalí n'és un exemple, per molt que des d'un punt de vista econòmic la cosa li anés bé al lamentable empordanès.

Aquest és, em sembla, l'error de La Cubana. És un error que no comença ara amb *Una nit d'òpera*. Per mi ja hi era a l'exitosa *Cegada de amor*; i es va confirmar en el fracàs de la sèrie televisiva *Me lo dijo Pérez*, on van perdre completament el sentit de les proporcions. Dit d'una altra manera,

La Cubana va començar el 1996 a imitar-se a ella mateixa, i es va dedicar a explotar sense miraments unes troballes anteriors que eren certament genuïnes i potents. Hi ha un repetit encengament del responsable màxim de la companyia, Jordi Milán, que es-

tà entossudit a fer-la cada vegada més i més grossa. És veritat que l'estil, la continuïtat d'una certa manera personal de fer, és completament lícita. Però cada proposta té una durada determinada i, si no s'aprofundeix o es distància, es cau molt fàcilment en el no-res. Cal la saviesa que vaig veure a Shirley MacLaine a Las Vegas, fent una lleu paròdia d'ella mateixa; cal l'aprofundiment essencial del darrer Miró... A l'extrem oposat hi ha la màscara ridícula dels darrers temps de Victor Mature. La sort de Van Gogh va ser començar tard i morir aviat, perquè altrament hauria estat insuportable veure'l sempre fent de boig.

La Cubana fa de Cubana, però sense la gràcia de la primera i segona Cubana. L'èxit majoritari, les produccions cada vegada més gegants, l'han convertit en *La Cubana factory*, en una mena de fàbrica que explota recursos anteriors. I aquí sorgeix, per mi, una pregunta important: aquesta situació a què em refereixo –suposant que sigui així, és clar–, és conscient o inconscient? Dit d'una altra manera: s'està passant un període de transició cap a una altra cosa o bé hi ha la decisió conscient de treure suc a una determinada manera de fer? Si el que s'està produint és el primer supòsit, jo no em preocuparia, ja que tots els creadors tenen/tenim períodes intermedis. En canvi, si es tractés del segon cas, si la companyia ha optat per treure rendiment d'unes fórmules, vol dir que estem al cap del carrer. No seran els primers a fer-ho ja que, a casa nostra mateix, en bona

mesura Comediants i La Fura viuen una situació semblant. Però no deixa de ser trist, com són sempre tristes les decadències mal assumides. Són aquells homes i aquelles dones que no se saben fer vells, que es pinten i es vesteixen com en els seus millors moments sense adonar-se que han esdevingut patètics.

Una nit d'òpera m'ha semblat això, una reiteració gratuïta, una explotació de maneres de fer, un truc sorollós que no va enlloc. El món de l'òpera vist des dels ulls modestos dels tramoies i tècnics, l'espectacle antic i tanmateix màgic basat en els decorats de papers i les desproporcions maniàtiques de les enlluernadores figures dels cantants, la burla amable de les campanyes de culturalització..., tot això es resol en acudits sobre el Barça i en músiques i efectes gratuïtament sorollosos. Els personatges modestos que fan possible l'espectacle de darrere els decorats estant, l'homenatge als *invisibles* de l'art teatral, queda pobre perquè és massa proper a les tipologies de les *Teresines* televisives. Hi ha, lògicament, moments divertits, però en conjunt surts del teatre amb la sensació del *déjà vu*, del molt soroll per no res, i amb la tristesa que sempre et deixen els espectacles decadents.

Hi ha un munt de problemes de la nit de l'estrena que segurament es podran resoldre i que milloraran el conjunt de la proposta. Cal tallar, potenciar, engrandir, empetitir... Però em temo que el problema principal no té solució, per molt que es dissimuli i que fins i tot s'acabi trobant la manera de fer que no es noti. I el problema és saber d'on es ve, on s'està i on es va... Això sí, la nit va tenir una cosa grandiosa: la descoberta de Mònica Pérez fent de Pampanini. Feia anys que no veia una actriu amb tanta llum i tanta finor.

'Una nit d'òpera' m'ha semblat una reiteració gratuïta, una explotació de maneres de fer. Hi ha moments divertits, però surts del teatre amb la tristesa que deixen els espectacles decadents